№ 144 Հոկտեմբերի 6 Հինգշաբթի 1883 Հոկտեմբերի 6 Հինգշաբթի № 144

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

Նորին կայսերական Մեծութեան Պալատի Սենեկապետ, Դէյստվիտէլնի Ստատսկի Սօվէտնիկ Իշխան ԵԱԶՕՆ Դմիտրեան ԹՈՒՄԱՆՕՎԻ ազգականները յայտնում են նրա բարեկամներին և ծանօթներին, որ հոկտեմբերի 2-ից սկսած, ամեն օր, ժամը 6-ին երեկոյեան, հանգուցեալի բնակարանում կատարվելու է այգ:

Խնդրում ենք „ՄՇԱԿԻ" բաժանորդներից, որոնք պարտ են մնացել խմբագրութեանը, շուտով հասցնել մեզ իրանց բաժանորդագինը:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Զաքաթալից: Ներքին լուրեր: — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Պ. Հայկունու կրիտիկան և «Կայծեր»:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԶԱՔԱԹԱԼԻՑ

—

Սեպտեմբերի 25-ին

Այս օրերս յաջողվեցաւ ինձ անցնել Զաքաթալայով և ծանօթանալ այնտեղի թէ հասարակութեան և թէ նրա գործերի հետ, որոնց մասին շտապում եմ համառօտ կերպով յայտնել «Մշակի» յարգոյ ընթերցողներին:

Մի գեղեցիկ ձորի մէջ՝ շրջապատված Դաղստանի անտառախիտ լեռներով, գտնվում է Զաքաթալան, որը մի գերմանական կօլօնիայի է նմանվում իր շինութիւններով, փողոցներով և այգիներով:—Բնակիչների մեծ մասը հայեր են, որոնք պարապվում են վաճառականութեամբ, արհեստներով և այգեգործութեամբ:

Մտնելով եկեղեցին, ես տեսայ որ սուաղում էին, և, ինչպէս լսեցի, շինութեան հոգաբարձութիւնը սորա համար նշանակել է 2000—3000 րուբլ: Այս փառաւոր մեծածախս (ինձ ասեցին, որ եկեղեցին շինելու համար ծախսված է 30,000 րուբլի) եկեղեցուն կից, գտնվում է Զաքաթալայի հոգևոր դպրոցը՝ որի շինութիւնը շատ նախանձելի չէ:։ Մտնելով դպրոցը ես ծանօթացայ ուսուցչի հետ—դա պ. Արտ. Մատինեանցն է, որը մեր սակաւագիւտ ուսուցիչներից մէկն է: Պարոնը չը նայելով որ նոր է նշանակված դպրոցում, բայց այս սուղ ժամանակի մէջ այնպէս գրաւել է հասարակութեան համակրութիւնը, որ մի ամառվայ մէջ աշակերտաց թիւը հասցրել է մօտ 60-ի:

Բայց մի բան, որ աչքի է ընկնում Զաքաթալայում, այդ մի կանոնաւոր օրիորդաց դպրոցի բացակայութիւնն է, որի օգտաւէտ լինելը և նշանակութիւնը աւելորդ է բացատրել այստեղ: (Թէպէտ այստեղ կայ մի մասնաւոր օրիորդական դպրոց, բայց դորա մէջ, առհասարակ, դաստիարակութիւնը կատարվում է անդր-Ջրհեղեղեան մեթօդով, ուրեմն և մեր ժամանակակից պահանջներին համեմատ ոչինչ արդիւնք չէ ստացվում:)

Բայց մասնաւորենք մեր խօսքը. ես դիմում եմ մեր Զաքաթալայի եղբայրներին,—միթէ՝ մի հասարակութիւն, որ կարող է 140 տան համար կառուցանել 30,000-նոց մի տաճար, կարող չէ դորա $^{1}/_{10}$-որդ մասի չափ նուիրել յօգուտ կրթութեան տաճարի, ուր պիտի դաստիարակվեն իրանց աղջիկները:

Գրիգոր Յակովբեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Տուրգենևի թաղման հանդիսին հայ լրագիրներից, բացի «Մշակից» մի պսակ ուղարկված է եղել և «Արձագանքի» խմբագրութիւնից:

—

Ռուսաց «Дѣло» ամսագրի № 9 (սեպտեմբերի) տետրակում տպված է նոր դուրս եկած գրքերի քննադատութեան բաժնում մի բաւական մեծ յօդուած դօկտոր Աւետիս Արասխանեանցի դօկտորական դիսէրտացիայի վրա, որ գրված է գերմաներէն լեզուով «Ֆրանսիայի հացի առևտուրի քաղաքականութեան մասին մինչև 1789 թիւը»: Ռուսաց ամսագիրը մեծ գովասանքով է վերաբերվում դէպի պ. Արասխանեանցի հեղինակութիւնը: Առհասարակ, ասում է ռուս ամսագիրը, դօկտորական դիսէրտացիաները չեն կարդացվում, բայց պ. Արասխանեանցի գրուածքը եթէ մինի ձեռքն ընկնի, նա անպատճառ մինչև վերջը կը կարդայ այդ հետաքրքիր և ուսանելի հեղինակութիւնը: Այնուհետև քննադատը ծանօթացնում է ընթերցողին բրօշիւրի բովանդակութեան հետ:

—

Մեզ գրում են ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԼԻՍԱՅԻՑ, որ այդ գիւղում և նրա շրջակայքում շատ տարածված է դիֆտէրիտ ասված ցաւը: Ժողովուրդը բժշկական օգնութիւն չէ ստանում, քանի որ գաւառական բժիշկը մեծ մասամբ Ալէքսանդրապօլումն է լինում:

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են: «Մեծ-Ղարաքլիսան զուրկ է առողջապահական մի գլխաւոր միջոցից, այն է չունի մի հասարակական բաղնիս: Լաւ կը լինէր եթէ երկսեռ դպրոցի հոգաբարձութիւնը կառուցանէր այդ տեսակ օգտաւէտ, անհրաժեշտ հիմնարկութիւն, որ իր եկամուտներով կարող էր պահպանել, կարող էր կատարելապէս ապահովել դպրոցի նիւթական գոյութիւնը:,

—

ԻԳԴԻՐԻՑ մեզ գրում են: «Այստեղից ոչ հե-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Պ. ՀԱՅԿՈՒՆՈՒ ԿՐԻՏԻԿԱՆ ԵՒ «ԿԱՅԾԵՐԸ»

—

Ես շարունակում եմ խօսել ս. Տիրամօր վանքի մասին, որովհետև այդ մասը պ. Հայկունու քննադատութեան մէջ ընդարձակ տեղ է բռնում:

Պ. կրիտիկոսը սաստիկ զայրացած է երևում այդ վանքի «ը ն կ ա ւ ո ր ն ե ր ո վ» և «խեղճերով»: Ես նախընթաց համարում ծանօթացրի ընթերցողին, թէ ինչ են «ընկաւորները» և «խեղճերը», իսկ այժմ համառօտ կերպով ցոյց կը տամ, թէ ինչ կարծիք է յայտնում դրանց մասին «Կայծերի» հերոսներից մէկը, Ֆարհադը:

Նկարագրելով «խեղճերի» թշուառ դրութիւնը, իր բոլոր սարսափելի գոյներով, Ֆարհադը այդ միտքն է յայտնում.

«Տիրամօր վանքի այս աւանդութիւնները և սովորութիւնները խիստ խորին կապ ունէին մեր պատմական անցեալի հետ, այն ժամանակների հետ, երբ Ներսէս մեծը Տիրանի որդի Արշակի օրերով Հայաստանում հիմնեց բազմաթիւ վանքեր. նրանցից շատերը ծառայում էին որպէս բորոտների և հաշմանդամների պատսպարաններ: Ժողովրդից հեռացած այդ ախտաւոր հասարակութիւնը ապրում էր առանձին վանքերի մէջ, ուր նրանց խնամք էին տանում: Բայց այդ մարդասիրական սովորութիւնը, ժամանակների հետ փոխվելով, ստացաւ բոլորովին ուրիշ նշանակութիւն, և ժողովրդի մնահաւատութիւնը տուեց նրան մի այլ կերպարանք» (369):

Յետոյ խօսում է, թէ ինչպէս այդ բորոտները և հաշմանդամները այժմ համարվում էին ս. Տիրամայրից պատժված թշուառներ, և նրանց ժողովրդի մէջ ման ածելով, վանքի սպասաւորները տարածում էին Աստուածամօր սարսափը և փող էին հաւաքում և այլն:

Մեր ժողովրդի մէջ համարեա ամեն տեղ կայ այդ նախապաշարմունքը, որ յայտնի հիւանդութիւններ համարում են այս և այն սուրբից կամ խաչից ստացված, որպէս պատիժ, և տանում են հիւանդներին նոյն սուրբերի ուխտատեղիները բժշկութիւն գտնելու համար:

Իսկ նկարագրելով «ընկաւորներին», թէ որպէս այդ մարգարէ կանայքը, բերանները փրփրած, խելագարի նման զանազան պատգամներ են կարդում և ուխտաւորների համար գուշակութիւններ են անում, —Ֆարհադը, այդ բոլորից յետոյ, նրանց համեմատում է հին պ ի ֆ ի ա ն ե ր ի հետ, ասելով.

«Կարդալով վերջին ժամանակներում Յունաստանի պատմութեան մէջ օլիմպիական, դելֆիան Ապօլլօնի և սպանդարամետական տօների մասին՝ միշտ ես յիշում էի իմ ուխտագնացութիւնը և սուրբ Տիրամօր վանքը: Ես յիշում էի նրա տօնախմբութիւնը, ուր սկսեալ խորին հեթանոսութիւնից, ժողովրդի հոգու մէջ մտած նախապաշարմունքները արտայայտվում էին իրանց բոլոր նախնական կերպարանքով: Ես երևակայում էի իմ մտքում միշտ մի այսպիսի պատկեր—քրիստոնէութիւնը յայտնված քրմի զգեստով» (370):

Պ. Հայկունին այդ բոլորը զրպարտութիւն է համարում ասելով, որ ս. Տիրամօր վանքում ոչ «ընկաւորներ» կան և ոչ «խեղճեր»: Եւ այդ առիթով երկար Րաֆֆիի հակաքրիստոնէական և հակաեկեղեցական նկրտումները բամբասելուց յետոյ, պահանջում է, որ հեղինակը ուրիշ գրաւոր փաստերով ապացուցանէ, թէ իր նկարագրութիւնները յիշեալ վանքի մասին ճիշտ են: (Մի մոռացէք, որ ինչպէս նախընթաց համարում ցոյց տուի, պ. կրիտիկոսը ինքը աշխատում էր ապացուցանել, որ Րաֆֆին իր նկարագրութիւնները գողացել է պ. Աղայեանից և պ. Սարգսեանից, որոնք նրանից շատ առաջ նկարագրել են մի և նոյն երևոյթները):

Բայց այստեղ ինձ զարմացնում է երկու բան. առաջին, որ պ. Հայկունին դատապարտում է թէ հեղինակին և թէ իր քննելի առարկան առանց նախապէս ապացուցանելու նրանց անճշտութիւնը: Մենք տեսանք, թէ որպիսի մեղադրական ճառ կարդաց հեղինակի վրա, նախատելով նրան և պատմութեան տգիտութեան մէջ, և եկեղեցու դէմ թշնամութեան մէջ և այլն: Երկրորդ, աւելի զարմանալին այն է, որ նա հեղինակի գրածները հերքելու համար, փոխանակ փաստերը ինքը առաջ բերելու, փաստերը հեղինակից է պահանջում: Ահա նրա խօսքերը.

«Գիտեմ, իրաւունք ունիք ասելու, որ ես ձեր վերջին գաղափարները—«խ ե ղ ճ ե ր ն» իբրև վանքի և վանականի նիւթական աղբիւր լինելը—չը հերքեցի: Այդ միտքը ցրելու համար մի բառ անգամ չասացի:—Չասացի, որովհետև ձեր ասածներին հաւատ չընծայեցի: Դուք, պ. Րաֆֆի, այդ դէպքում մի գանգատաւոր էք, իսկ ես պատասխանատու: Թէ քաղաքական և թէ բարոյական օրէնքների զօրութեամբ, պ. Րաֆֆի, գանգատաւորն նախ ինքը պարտական է իրան գանգատը փաստերով ապացուցանէ, որ յետոյ պատասխանատուն էլ աշխատի իրան հերթում իրան փաստերը առաջ բերել: Այդ պարզ հիման վրայ, եթէ դուք ձեր գրածները չը հաստատէք, իմացէք, որ դատը կորցրած էք»:

Պ. Հայկունին նեղ տեղ բռնված կատուի նման պատէպատ է ընկնում և ինքն էլ չէ հասկանում, թէ ինչ է ասում: Նա դիմում է յիմար սօֆիզմների: Րաֆֆիին գանգատաւոր է համարում, իսկ իրան պատասխանատու, և այդ հիման վրա Րաֆֆիից ապացոյցներ է պահանջում: Կարծես թէ, վէպի հեղինակը պարտաւոր է իր գրածի իւրաքանչիւր տողի համար նոտարիուսի մօտ հաստատած վկայականներ ունենալ, և ուղարկել ընթերցողներին, որ նրան հաւատան:

Պ. Հայկունին մոռանում է, որ ինքը կրիտիկոսի պաշտօն է կատարում. և եթէ նա նկատում է վէպի մէջ անճշտութիւններ, պէտք է ինքը ապացուցանէ, որ նրանք անճիշտ են: Նա է դատ սկսել, նա է բողոքողը, նա է գանգատաւորը և ոչ թէ Րաֆֆին: Ես կարծում եմ, որ Րաֆֆին նրան չէ հրաւիրել «Կայծերի» մասին ամեն տեսակ յիմարութիւններ գրել, և նա շատ գոհ չի լինի, որ իր աշխատութիւնները քննում են կրիտիկայի դեռ այբ ու բենը չը կարդացած Հայկունիներ:

Պ. Հայկունին նայում է վէպի վրա, որպէս մի պօլիցեական ակտի վրա, որի մէջ վկաների ցուցմունքներով արձանագրվում է մի որ և իցէ պատահած անցք: Նա խստիւ պահանջում է, որ Րաֆֆին անպատճառ գրաւոր փաստերով ապացուցանէ, որ ս. Տիրամօր վանքում կատարվում են այն արարողութիւնները, որ նկարագրված են «Կայծերի» մէջ:

Ս. Տիրամօր վանքում կարող էին ամենևին կատարված չը լինել այն արարողութիւնները, և ս. Տիրամօր վանքը կարող էր մինչև անգամ ամենևին գոյութիւն չունենալ, բայց վիպասանը կատարեալ իրաւունք ունի ստեղծել մի երևակայական վանք, և տեղափոխել այնտեղ այս և այն վանքում կատարվող արարողութիւնները: Տեղը նշանակութիւն չունի, այլ նշանակութիւն ունի իրողութիւնը, որ կատարվում է: Բայց ես աւելին կասեմ, մինչև անգամ իրողութիւններն ևս իրանց իսկական կերպարանքով նշանակութիւն չունեն վիպասանի համար: Նա իրաւունք ունի հաւաքել փաստեր, և հաւանականութեան վրա հիմնվելով, նրանցից ստեղծել մի բոլորովին ուրիշ պատկեր, որը թէև իր ձևով եղածների նման չէ, բայց նրանց յատկութիւնն ու բնաւորութիւնն ունի: Ես օրինակներով կը բացատրեմ այդ միտքը:

Մի քանի տարի առաջ, հացի թանգութեան ժամանակ, Երևանեան նահանգի վանքերի մէկից ձայն տարածեցաւ, թէ այնտեղ հրաշք է կատարվել, և միաբանների սաստիկ քաղցածութեան միջոցին, վանքի դատարկ կարասները լցուել են ալիւրով: Այդ ալիւրը այն յատկութիւնն ունէր, եթէ նրանից մի փոքր տարվելու լինէր մի որ և իցէ տուն, և ցրուէ տային դատարկ կարասների մէջ, նրանք ևս կը լցվէին ալիւրով: Շրջակայքի գիւղացիները բազմութեամբ դիմում էին յիշեալ վանքը, և մի բուռն հրաշալի ալիւրից ձեռք բերելու համար մի քանի րուբլիներ էին վճարում: Բարձր հոգևոր կառավարութիւնը այդ իմանալով, ի հարկէ, արգելեց վանահօր այդ խաբեբայ վաճառականութիւնը:

Ես ճանաչում եմ մի այլ վանք, որի տաճարի մէջ ուխտաւորներին ցոյց են տալիս մի փոքրիկ աւազան, լցված ձէթով, նրա համար ասում են, թէ ձէթը ինքն իրան բղխում է և նրանով վառվում են վանքի բոլոր կանթեղները: Այդ սրբութիւնը կաթիլներով վաճառվում է ուխտաւորների վրա, որոնք նրանով օծում են իրանց հիւանդոտ աչքերը և բժշկութիւն են սպասում:

Մի այլ տեղ արեղան աւետարանի վրա բախտահանութիւն է անում: Ուխտաւորը աչքերը խփած, իր ձեռքերով բաց է անում սուրբ գիրքը, իսկ յետոյ վարդապետը պատահած երեսի առաջին համարը կարդալով, նրա իմաստի համեմատ գուշակում է ուխտաւորի բախտը:

Վիպասանը տեսնում է այդ բոլորը և դրանց նման ուրիշ շատ արարողութիւններ, և ստեղծում

ու Թիւրքաց սահմանների վրա գետեղված մի քանի սահմանական քիւրդերի ընտանիքներ լըսելով թէ չուտով մտցվելու է Անդրկովկասում ընդհանուր զինուորական պարտաւորութիւնը, ծածուկ հեռանում են իրանց գիւղերից դէպի Թիւրքիա, զինուորագրութենից ազատ մնալու համար։»

—

Ֆրանսիական թատրոնական խումբը տուեց իր ներկայացումն Արծրունու թատրոնում կիրակի, հոկտեմբերի 2-ին։ Գեղեցիկ, չնորհալի խաղը տիկին և պարոն Դէչամների հիացրեց բոլոր հանդիսականներին։ Մանաւանդ ամենքը հաւանեցին «Զանգակներ» պիեսան։

—

«Երևանի Յայտարարութիւններ» լրագրի մէջ կարդում ենք, որ կիրակի, 2-ին հոկտեմբերի, հայ թատրոնասէրների խումբը պէտք է ներկայացնէր Երևանի Ս. Գայեանեան հայոց օրիորդաց դպրոցի դահլիճում, առաջին անգամ «Զրկանքի դոհ» դրաման 4 գործողութեամբ և «Խեչոյի Թուղը» Ֆարսվոդեվիլը։ Ներկայացման համար հրաւիրված էր «Եւրոպա» հիւրանոցի երաժիշտ օրիորդների խումբը, որին կառավարում է կապելմէյստէր պ. Լեդէր։

—

Սեպտեմբերի 27-ին տեղի ունեցաւ Ս. Պետերբուրգում Ի. Ս. Տուրգենեվի Թաղման հանդէսը։ Մասնակցում էին հետևեալ պատգամաւորութիւնները, իրանց պսակներով. 1) Տուրգենեվի նախկին ծառաները. 2) Ս.-Պետերբուրգի արհեստաւորների ընկերութիւնը. 3) Ս.-Պետերբուրգի մշչանների ընկերութիւնը. 4) Հրէաների մէջ Ռուսաստանում լուսաւորութեան տարածման ընկերութիւնը. 5) Ս.-Պետերբուրգի հրէական համայնքը. 6) Կենդանիներին հովանաւորող ընկերութիւնը. 7) Ուսումնարանական պիտոյքների արհեստանոց. 8) Ս.-Պետերբուրգի տպարաններ. 9) Գրաշարների փոխադարձ օգնութեան գանձարանը. 10) Գրավաճառներ և հրատարակիչներ. 11) Գրավաճառների ընկերութիւնը. 12) Ս.-Պետերբուրգի բժշկական համայնքը. 13) Հասարակաց առողջութեան պահպանութեան ընկերութիւն. 14) Կանայք-բժիշկներ. 15) Ռուս բժիշկների ընկերութիւնը. 16) Գրագիտութեան մասնաժողով. 17) Ժողովրդական դասախօսութիւնների յանձնաժողով. 18) Տեխնիկական կրթութեան յանձնաժողով. 19) Բագուի բաժին Տեխնիկական ընկերութեան. 20) Բանաստեղծին պաշտող ռուս կանայք. 21) Կայսերական ընկերութիւն գեղարուեստների. 22) Շարժական գեղարուեստական հանդէսների ընկերութիւն. 23) Գեղարուեստների ակադեմիայի աշակերտներ. 24) Գեղարուեստների կայսերական ակադէմիա. 25) Անտառային ընկերութիւն. 26) Ճարտարապետների ընկերութիւն. 27) Կայսերական տնտեսական ազատ ընկերութիւն. 28) Ս. Պետերբուրգի իրաւաբանական ընկերութիւն. 29) Ջէմսայի ուսուցչական դպրոց. 30) Նովգորոդի Ալէքսանդրեան գէմնասիոյի ուսուցչական դպրոց. 31) Ուսուցիչներ և ուսուցչուհիներ տարրական քաղաքային դպրոցների. 32) Ուսուցիչներ և ուսուցչուհիներ Վօզվիժէնսկի քաղաքային դպրոցի. 33) Գատչինոյի ինստիտուտի ուսուցիչներ 34) Ս. Պետերբուրգի բողոքական դպրոցի նախկին աշակերտներ. 35) Բողոքական եկեղեցական դըպրոց. 36) Ս. Աննայի եկեղեցու դպրոց. 37) Գերմանական պատմական-լեզուագիտական ինստիտուտ. 38) Գրամատիկական դպրոց Ս. Պետերբուրգի ընկերութեան, բեմական արուեստի սիրողների. 39) Բարոն Շտիգլիցի նկարչութեան դպրոց. 40) Գեղարուեստները խրախուսող կայսերական ընկերութեան նկարչական դպրոց. 41) Ս. Պետերբուրգի ուսուցչական ինստիտուտ. 42) Կայսերական մարդասիրական ընկերութեան գիմնազիա. 43) Նովգորոդի բէալական դպրոց. 44) Ուսանողներ Խարկովի անասնաբուժական ինստիտուտի. 45) Ս. Պետերբուրգի 1-ին բէալական դպրոց. 46) Ս. Պետերբուրգի 2-րդ բէալական դպրոց. 47) Գուբեվիչի արական գիմնազիա. 48) Րիգայի Ալէքսանդրեան գիմնազիա. 49) Վեդէնեան գիմնազիա. 50) Լեզուագիտական ինստիտուտի գիմնազիա. 51) Հաչւապահական կուրսեր. 52) Առաջին գիմնազիա. 53) Երկրորդ գիմնազիա. 54) Երրորդ գիմնազիա. 55) Լարինսկայա գիմնազիա. 56) Հինգերորդ գիմնազիա. 57) Վեցերորդ գիմնազիա. 58) Եօթերորդ գիմնազիա. 59) Տասներորդ գիմնազիա. 60) Ստօկալուլու բէալական լիցէյ. 61) Կայսերական Ալէքսանդրեան լիցէյ. 62) Կայսերական իրաւաբանական դպրոց. 63) Անտառային դպրոց. 64) Մօսկվայի Պետրոսեան ակադէմիա. 65) Տեխնօլօգիական ինստիտուտ. 66) Հանքաբանական դպրոցի ուսանողներ. 67) Քաղաքական ինժեներների ինստիտուտի ուսանողներ. 68) Յարակցութեան ճանապարհների ինստիտուտի ուսանողներ. 69) Կայսերական զինուորական-բժշկական ակադէմիա. 70) Դօրպատի համալսարանի խորհուրդ. 71) Կիեվի համալսարան. 72) Կիեվի համալսարանի խորհուրդ. 73) Կայսերական լեզուագիտական ինստիտուտի ուսանողներ. 74) Կազանի համալսարանի ուսանողներ. 75) Օդեսայի համալսարանի ուսանողներ. 76) Ս. Պետերբուրգի համալսարանի ուսանողներ. 77) Կիեվի իգական գիմնազիա. 78) Օդեսայի իգական գիմնազիա. 79) Օրիօլի իգական գիմնազիա. 80) Իչխանուհի Օբօլէնսկու իգական գիմնազիա. 81) Տիկին Գեդդայի իգական գիմնազիա, 82) Տիկին Ստօյւնինի իգական գիմնազիա. 83) Մարիամեան իգական գիմնազիա. 84) Վասիլեվսկայա իգական գիմնազիա. 85) Լիտէյնայա իգական գիմնազիա. 86) Ալէքսանդրեան իգական գիմնազիա. 87) Պետրովսկայա իգական գիմնազիա. 88) Եկատերինեան իգական գիմնազիա. 89) Րօժդէստվէնսկայա իգական գիմնազիա. 90) Կօլօմէնսկայա իգական գիմնազիա. 91) Կանանց բարձր կուրսեր. 92) Կիեվի կանանց կուրսերի լսողուհիներ. 93) Բեստուժեվեան կուրսեր. 94) Կանանց մանկավարժական կուրսեր. 95) Կանանց բժշկական կուրսեր, 96) Կանանց բժշկական կուրսեր Նիկօլաեվսկի հիւանդանոցի. 97) Սարեպտայի բնակիչներից. 98) Նիկօլաեվի քաղաքային վարչութիւն. 99) Լենացիների կողմից. 100) Նովգորոդի զէմստվօ. 101) Ս. Պետերբուրգի գաւառական զէմստվօ. 102) Նովգորոդի նահանգական զեմստվօի վարչութիւն. 103) Սլավիանական ընկերութիւն. 104) Բաչնօֆի երաժշտական կուրսեր. 105) Սամարայի երաժշտական-դրամատիկական ընկերութիւն. 106) Ս. Պետերբուրգի ընկերութիւն կամերային երաժշտութեան. 107) Կայսերական ռուսաց երաժշտական ընկերութեան Մօսկվայի բաժին. 108) Մօսկվայի կօնսերվատորիա. 109) Կայսերական ռուսաց երաժշտական ընկերութեան Ս. Պետերբուրգի բաժին. 110) Ս. Պետերբուրգի կօնսերվատորիա. 111) Խարկովի օպերային խումբ. 112) Արտիստներ գերմանական թատրոնական խմբի. 113) Արտիստներ ֆրանսիական թատրոնական խմբի. 114) Արտիստներ ռուս օպերայի. 115) Արտիստներ Ս. Պետերբուրգի կայսերական թատրոնների. 116) Արտիստներ Մօսկվայի կայսերական թատրոնների. 117) Խստոնեան դրականական ընկերութիւն. 118) Պուշկինի չրջան. 119) Ռուսաց դրականութիւն սիրողների ընկերութիւն. 120) Արտասահմանեան գերմանական լրագիրների թղթակիցներ. 121) «St. Petersburger Zeitung» 122) «Herold» 123) «Journal de St. Petersbourg». 124) Միւթի լրագիրներ. 125) «Kraj» 126) «Արձագանք», 127) «Մշակ». 128) Կովկասեան մամուլ. „Бакинскія Извѣстія“, „Каспій“, „Терекъ“, „Кавказъ“ 129) Օդեսայի լրագիրներ. 130) „Московскій Листокъ“. 131) „Газета Гатцука“. 132) „Другъ Женщинъ“. 133) „Юридическій Вѣстникъ“ 134) „Русская Мысль“. 135) „Народная Школа“, 136) „Игрушечка“. 137) „Здоровье“. 138) „Осколки“. 139) „Стрекоза“. 140) „Петербургская газета“. 141) „Петербургскій Листокъ“. 142) „Искусство“. 143) „Портретная галлерея. 144) „Художественный Журналъ. 145) „Всемирная Иллюстрація“. 146) „Иллюстрированный Міръ“. 147) „Нива». 148) „Россія». 149) Русскій Курьеръ„. 150) „Русскія Вѣдомости“. 151) „Восточное Обозрѣніе. 152) „Минута“. 153) „Эхо“. 154) „Сынъ Отечества“. 155) „С.-Петербургскія Вѣдомости“. 156) „Новости“ 157 „Наблюдатель“ 158) „Дѣло“ 159) „Недѣля“ 160) „Отечественныя Записки“ 161) „Историческій Вѣстникъ“ 162) „Новое Время“ 163) Բագու քաղաքից. 164) Արևելեան սիբիրիացիներից 166) Տաչկէնտ քաղաքից 167) Օդեսայի քաղաքային դումայից. 168) Նովգորոդի քաղաքային վարչութիւն. 169) Սամարայի քաղաքային ընկերութիւն 170) Թիֆլիս քաղաք 171) Ընկերութիւն ռուս դրամատիկական գրողների. 172) Կարօտ գիտնականներին և գրողներին օժանդակող ընկերութիւն 173)

է մի բոլորովին այլ պատկեր, որի մէջ նոյնպէս երևում է կղերի խաբեբայութիւնը և ռամկի սնահաւատութիւնը։ Այդ երևոյթների մէջ այնքան նըշանակութիւն չունի գործողութեան ձևը, տեսակը, թէ ինչպէս է կատարվում, այլ նշանակութիւն ունի գործի բնաւորութիւնը և նպատակը, որի համար կատարվում է։ Եւ վիպասանը այդ վերջինից միայն օգուտ է քաղում և նրա յարմար պատկեր է ստեղծում։

Բայց ցոյց տալու համար, որ Րաֆֆին իբրև վիպասան անգամ անձնատուր չէ եղած երևակայական հրապոյրների,—ցոյց տալու համար, որ «Կայծերը» խորին հետազօտութեան և անցեալի ու ներկայի խղճմտաւոր ուսումնասիրութեան արդիւնք է,—ես կը բերեմ ս. Ցիրամօր վանքի մասին այն գրաւոր ապացոյցները, որ պահանջում է հեղինակից պ. Հայկունին։

Այդ ես չէի անի, եթէ պ. Հայկունին թէ իր նկատողութիւնները յիչեալ վանքի մասին, և թէ իր պահանջը, նենգաւոր նպատակներով արած չըլինէր։ Նա աչխատել է, որպէս առաջ ես ասեցի, ընթերցող հասարակութեան մոլեռանդութիւնը գրգռել հեղինակի դէմ, իբր թէ նա ցեխ է քսում հայոց վանքի ու վանականների վրա, նկարագրելով նրանց մէջ հեթանոսական արարողութիւնների մնացորդներ։

Իմ բերած ապացոյցները կը լինեն ոչ թէ մի աչխարհականի գրուածքներից, այլ մի յարգելի վարդապետի գրուածքներից։ Կարծեմ վարդապետի վկայութիւնը վանքի մասին աւելի մեծ կչիռ պէտք է ունենայ։

Մեր գրականութեան մէջ յայտնի է հայր Գարեգին վարդապետ Սրուանձտեանցը,—Խրիմեան հայրիկի առաջադէմ աչակերտներից մէկը։ Նա յայտնի է, ոչ միայն իբրև մի ուսեալ և լաւ եկեղեցական, այլ և որպէս հեղինակ զանազան գրքերի։ Ով որ նրա չափ չէ ուսումնասիրել և չէ հաւաքել մեր ժողովրդական աւանդութիւնները, սովորութիւնները, մեր նախապաշարմունքները, և մեր թէ վանքերում և թէ կեանքի մէջ կատարվող սնոտիապաշտութիւնները։ Նա տուեց մեզ, բացի զանազան պարբերական թերթերի մէջ հրատարակված յօդուածներից, և չորս ամենահետաքրքիր գրքեր *), որոնք խիստ հարուստ գանձ են մեր հնագէտների հետազօտութեան համար։

Ահա ինչ է գրում հայր Սրուանձտեանցը մի և նոյն սուրբ Ցիրամօր վանքի մասին, որի տօնախմբութեան հանդէսը իր «խեղճերով» և «ընկաւորներով» նկարագրված է «Կայծերի» մէջ։

Խօսելով այն բանի վրա, թէ վանքերից չատերը սկզբում մեհեանների տեղեր լինելով, մինչև այսօր մնացել են նրանց մէջ կռապաչտական սովորութիւններ, հայր Սրուանձտեանցը չարունակում է.

«Իբրև օրինակ խօսենք Խաթուն Ցիրամօր վրայօք.

«Վանէն դէպի հիւսիս իբր ութն ժամու չափ հեռաւորութեամբ, Բզնունեաց ծովուն ափը, բարձրադիտակ գլուխ մը ունի այս վանքը, և քանի մը տուն հայ գիւղացիք կը բնակին անոր չուրջը. ծովն իր երկայնութեամբ կը տարածի աւոր առջևը, և իր եղջերաձև սպառուածքը սոյն դարեւանդին տակերուն ներքևն է. ուստի կընդունի իր մէջ Բանդիմահուի գետը, որ է ձկանց առուն. իր առջևը կ՚երևի Արճէշ քաղաքը, տակաւին չէն իր պարիսպներով, դռներով, չուկաներով, եկեղեցիով, և մինարայով մը, զոր չրջապատած է ծովուն ջուրը և դարձուցած է կղզի մը, բայց ամբնակ։…

«Այս վանքը գերեզման մը ունի իր տաճարին մէջը, և կըսեն թէ Աստուածածնի հագուստներէն մաս մը գետեղված է հոն։ Այս գերեզմանն է որ կերդնուն «Խաթուն Ցիրամօր» անունով. այն անունով օրհնութիւն և անէծք կուտան, և չատ հրաչալի է. հոն կուգան ոչ միայն Վանայ բոլոր գաւառաց կողմերէն, այլ և Պարսկաստանի և Երևանի ու Նախջևանայ գաւառներէն ամեն տարի բազմաթիւ ուխտաւորներ։ Ուրուկներու *) ժողով մը կայ անպակաս այստեղ, որ զանազան աչխարհներէ կուգան, և քանի մը տարի կը ծառայեն, կ՚աղօթեն, ու գիւղացիներէն կը զրկուին այս և այն գաւառները ժողովք ընելու բերելու գիրենք զըրկօղին. վասն զի գիւղացիք բաժին բրած են իրենց վրայ, մէկը՝ Վան քաղաք և անոր չրջապատի գիւղօրայք. մէկը՝ Բաչգալան. մէկը՝ Պարսկաստան, մէկը՝ Մուչ. մէկը՝ Տիգրանակերտ. մէկը՝ Պայազիտ. միւսը Երևան, մինչև Կարնոյ և Ախլցխայի կողմերը, և այլն։ Ամեն տարի իրենց մարդ կ՚երթայ չրջելու, և յանուն Ցիրամօր եղած խոստումները թէ մոմ, թէ խունկ, չուչփայ, խաչ, դրամ, կանանց խոստ բրած արծաթի զարդերը, մատաղցու կենդանիք մանաւանդ «Ց ի ր ա մ օ ր ն չ ա ն» ունեցող կով և եզ, որոնց ճակատին վրայ ճերմակ նչան մը կը լինի, կը բերեն, և այդ գիւղացիք կը տիրեն։ Ուրուկները հետզհետէ կառողջանան ու կ՚երթան, ուրիշ ալ նոյն կը մնան և հոն կը մնան։ Այսպիսի կանուանին «Ց ի ր ա մ օ ր խ ե ղ ճ», և իրենց ախտի անունն է «Ց ի ր ա մ օ ր ե ա ր ա» *)։

Վանքի տօնախմբութեան հանդէսի մասին մի համառօտ նկարագիր տալուց յետոյ, հայր Սրուանձտեանցը չարունակում է.

«Այս տօնը կանուանեն «Ա ս պ ա ր ա ծ ն ի տ օ ն», և գիւղն ու վանքը մէկ անունով «Ա սպ ա ր ա ծ ի ն» կանուանեն. այն ինչ գԱստուած՝ Ասպած, և Աստուածածին Ասպածածին՝ կարտասանեն վանցիք, միայն այս տեղին Ասպարածին անունը կուտան, կամ Խաթուն Ցիրամէր։

«Արդ այդ գլուխը, այդ արարողութիւնք, այդ անունը արդեօք հնախօսաց համար նոր լոյս մը չընծայեր, թէ քրիստոնէութենէն առաջ ինչ վայր է եղել դա։

«Եւ միթէ Մչոյ Սուրբ Կարապետի վանքը իր Վարդավառի տօնովը Զենովբի գրածին համեմատ նախնի Գիսանեանց և Վահունեանց տօնը չէին յիչեցներ. ինչպէս նաև հոն մինչև ցայսօր Աչտիչատ ուխտի երկմալը նոյն օրը… Սոյնպէս և Անձևացեաց գաւառի մէջ Հոգւոց վանից Գարբնաքարերուն **) ախտնջ դնել, կառնի ձայնը լսելու, և անկէ փոչիներ առնուլ ի պահպանութիւն անձանց և այլն *)։

Գալով «ընկաւորներին», այսպէս է գրում հայր Սրուանձտեանցը.

«Ինկաւորներն ալ մեր աչխարհի մէջ նչանաւոր են, բացի ճչմարիտ լուսնոտներէն, կամաւոր դաս մը կայ կանանց, «Ի ն կ ա ւ ո ր» ըսուած, որոց թեւերն ու թիկունքը, նաև երեսներ ու ճակատները զանազան նկարներ ունին ասեղներով ծակած և կապոյտ գունաւորած. որոց խրաքանչիւրը մէկ ս ո ւ ր բ ի, կամ վանքի, կամ անուանի հրաչագործ Ա ւ ե տ ա ր ա ն ի մը ինկաւորներն են. տունէ տուն կը չրջին, և կանանց համար թիզ կը չափեն աղօթք կընեն, և կը յորդորեն անոնց ախտերուն կամ ուխտերուն համար իրենց սուրբին դիմել։ Երբ ուխտաւոր կանայք լցուեր են Թագաւոր Աւետարանին առջև, կամ որ և իցէ ուխտատեղ մը, ինկաւորը առաջուց գիտակ եղած է անոնց իւրաքանչիւրի սրտի խորհուրդին, և անոնց ունեցած իրեն, կամ վրաները կրած զարդին. ուստի յանկարծ կը փրփրի ու գետինը կիյնայ ի մեծ զարհուրանս ներկայից. կանչնչման պահ մը, և խաչ կը դնեն բերան կը հանդարտի ապա յափչտակեալ իմն՝ գուչակութիւններ կըսկսի ընել. «Կատիկ Խաթուն, քո սրտի խորհուրդն այն ինչ է, բարի է, իմ աղէն (նոյն սուրբը) քեզնից (ի քէն կուզէ ճակտիդ մաղչան (արծաթէ զարդ է), կամ վզիդ ճանց ոսկին, կամ գինդերդ և այլն որ քո սրտի մուրատը տայ»։ Երանելի կը դառնայ այն տիկինը, և մեծաւ զուարթամտութեամբ կը հանէ կը ձգէ հոն ուզած բանը։ Այսպէս իւրաքանչիւրէն ուզած կողոպուտը կամաւորապէս կառնէ

*) 1. «Գրոց—Բրոց», 2. «Հնոց—Նորոց», 3. «Մանանայ», 4. «Թորոս—Աղբար»։

*) Ուրուկ նոյն նչանակութիւնն ունի, որ ռուսերէն ասում են уродъ։ Ուրուկ ասում են բորոտներին, հաչմանդամներին, մարմնի հրէչաւոր այլանդակութիւն ունեցողներին։

*) Ց ի ր ա մ օ ր ե ա ր ա նչ. Ցիրամօր վէրք, խոց, բորոտութիւն։

**) Հոգւոց վանքի գ ա ր բ ն ա ց ք ա ր ի մասին ընդարձակ գրում է Խորենացին ս. Ցիրամօր պատկերի պատմութեան մէջ և յիչում է մի և նոյն կախարդական արարողութիւնները, որ այնտեղ կատարվում են և մեր օրերում։ «Եւ եկեալ (Բարթողիմէոս առաքեալ) յաչխարհն Անձաւացեաց՝ ի համբաւ քարի միոջ՝ քանզի դեք բազումք բնակեալ էին անդ, և պատրէին զմարդիկ տեղւոյն՝ տուեալ յայնմ տեղւոջէ ձայն ախտականս առ ի կատարել զպղծութիւնս ախտից, կռամաձայնս դարբնաց ահաւոր հրաչիւք արհաւիրս գործէին. յորս մարդիկ աչխարհին սովորեալ՝ անդ առ քրային դեգերէին, առեալ ի չաստուածոցն ծրարս Թարախածորս ի պատիրախտից… և անուանէին զանուն տեղւոյն այնորիկ դ ա ր բ ն ա ց ք ա ր։ Հասեալ առաքեալն Աստուծոյ անդ՝ հալածեաց զդարբինսն և զկուռսն փչրեաց որ յանուն Անահտայ էր… Անդ հիմնարկեալ սուրբ առաքեալն զհիմն տաճարի Սրբուհւոյն իւրովք իսկ ձեռօքն՝ չինեալ եկեղեցի, և անուանեաց զնա Սուրբ Աստուածածին և անուանէ զտեղին Հ ո գ ե ա ց վ ա ն ս»…

Պ. Թօփմախեանի ճանապարհորդութեան մէջ կարդումենք, որ յիչեալ Հոգւոց վանքում մինչև այժմ պահվում է մի նաւիրական ազաղալ, որի ձայնից կամ աղաղարարութիւնից թէ միաբանները և թէ ուխտաւորները ամենայն հնազանդութեամբ խոնարհվում են։ Ծան. Հեղ.

*) «Մ ա ն ա ն ա յ» ժողովեաց և ի լոյս էած Գ. Վ. Սրուանձտեանց։ Կ. Պօլիս 1876.

գիտութիւնների կայսերական ակադէմիա 174) Ս. Պետերբուրգի նահանգի ազնուականների առաջնորդ. 175) Մոսկվայի քաղաքային դումա. 176) Ս. Պետերբուրգի քաղաքային վարչութիւն:

—

„Кавказъ“ լրագիրը լսել է, որ վրաց թատրոնական խումբը դիտաւորութիւն ունի ներկայացնել Ա. Ն. Օստրովսկու „Արդիւնաւոր տեղ“ անունով կօմեդիան և հրաւիրել ներկայացմանը այդ կօմեդիայի հեղինակին, որ գտնվում է Թիֆլիսում:

—

Նոյն լրագիրը հաղորդում է, որ Նորին կայսերական Բարձրութիւն Մեծ իշխան Նիկօլայ Միխայլօվիչ կը բարեհաճի ժամանել Թիֆլիս այս հոկտեմբեր ամսի 7-ին:

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաւասարի աղբիւրներից լսել են, որ սպանիական գահ ակնկալող իշխան Դօն-Կարլոսը դեկտեմբեր ամսին կայցելի Ս. Պետերբուրգ, մի և նոյն ժամանակ, ենթադրում են, որ մի քանի օրով Մօսկվա ևս կը գնայ:

—

„Моск. Листокъ“ լրագրին հաղորդում են Ս. Պետերբուրգից, որ այնտեղ ներկայ ժամանակում 26,300 դատարկ բնակարաններ կան, որոնք առաւելապէս մայրաքաղաքի ծայրերում են գտնվում:

—

Երեքշաբթի օր «Մշակի» համարը չը հրատարակվեցաւ: Այդ համարի փոխարէն կը հրատարակենք մի համար կիրակի օր, հոկտեմբերի 9-ին:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ

ԿՐՕՆՇՏԱՏ, 2 սեպտեմբերի: Այսօր առաւօտեան 8 ժամին „Դերժավա“ նաւով հասան կօպենհագէնից Թագաւոր կայսրը, Թագուհին իրանց Երեխաների հետ: Նաւահանգստի վրա Նոցա Մեծութիւններին դիմաւորեցին Մեծ իշխաններ Վլադիմիր Ալէքսանդրօվիչ, Միխայիլ Նիկօլայեվիչ, պատերազմական մինիստրը և նաւահանգստի կառավարիչը: Կէսօրին Նոցա Մեծութիւնները բարեհաճեցին Պետերգօֆ ուղևորվել:

ԵԱՐՄՕԼԻՆՑԻ, 2 սեպտեմբերի: Լեախչեւկի գաւառի Զիվօնկի տեղում, հրէական սինագօգայի կանանց բաժնում, աղօթքի ժամանակ սարսափ տիրեց „հրդեհ“ աղաղակի պատճառով: Ամենքը դէպի դռները վազեցին և շփոթութեան ժամանակ ոտնակոխ եղան 40 և վիրաւորվեցան 30 հոգի:

ՆՕՎԳՕՐՕԴ, 2 սեպտեմբերի: Այսօր կայացաւ դատավճիռ Ցեօկսիտօվին սպանելու գործի մասին: Կաֆկա և Անդրէեվ գործակատարները դատապարտված են 20 տարվայ և Պիրօժկօվ 15 տարվայ տաժանակիր աշխատանքների: Ցեօկսիտօվա արդարացրած է:

ԼՕՆԴՕՆ, 2 սեպտեմբերի: Գայնանի մէջ ապստարութիւններ հրատարակվեցան, որոնք գրգռում են չինացիներին ջարդել եւրօպացիներին: Ֆու-չաուի մէջ նշանաւոր անկարգութիւններ պատահեցան, այնպէս որ հարկաւորվեցաւ ֆրանսիական հիւպատոսի միջամտութիւնը:

ՏԱՇԿԵՆՏ, 3 հոկտեմբերի: Կապիտան Պուտիատայից, լեռնային ինժեներ Իվանօվից և տօպօգրաֆ Բենդերսկուց բաղկացած արշաւանքը, որ նշանակված էր Պամիրը հետազօտելու համար, այցելեց Ալիչուր, չը հանդիպելով ճանապարհին 20 օրվայ ընթացքում ոչ մի մարդու: Այնուհետև նրանք անցան Մուրգաբից Կարատեշին:

ԼՕՆԴՕՆ, 3 հոկտեմբերի: Պեկինից հաղորդում են, որ չինական ծովակալը չորս նաւերով ուղևորվեցաւ Լօնգ-Մուն, որ գտնվում է Տօնկինի սահմանի վրա, այնտեղից չինական զօրքերին դուրս բերելու համար: Չինացիները մտադիր են հրաժարվել չինական զօրքերին սահմանների վրա կենտրօնացնելու առաջարկութենից:

ՐՈՒԱՆ, 3 հոկտեմբերի: Մինիստր-Նախագահ Ֆերրի ի պատիւ նրան տուած ճաշկերոյթի ժամանակ մի ճառ արտասանեց, որի մէջ, գովելով հանրապետութեան նախահի գործողութիւնները, ասեց, որ Գրեվի երբէք չէ անցել իր իրաւունքների սահմաններից և մեծ արժանաւորութեամբ վարվեց, երբ հարկաւորվեցաւ ուղղել ազգի ամբոխի սխալը: Ակներև է, որ Ֆերրիի ճառի շարժառիթը տարածված լուրն է նրա տարաձայնութեան մասին Գրեվիի հետ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 հոկտեմբերի: Այսօր ժամանեց այստեղ Երուսաղէմի պատրիարք Նիկօդիմ, որը ինչպէս լսվում է, կարժանանայ Թագաւոր Կայսրի հետ տեսակցութեան պատւին: Քրէական բողոքող ատեանի նոյեմբերի առաջին նիստում կը քննվի Կրօնշտատի բանկի գործը պրօկուրօրի բողոքի և մեղադրվածների գանգատի պատճառով: Եզրակացութիւնները կը յայտնի Օբէր—պրօկուրօր Նեկլիւդօվ:

ՌԻԲԻՆՍԿ, 4 հոկտեմբերի: Ջրի մակերևոյթը Վօլգայում 28 վերշօկով բարձր է գրօից 7 տարիճան տաքութեան ժամանակ:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 4 հոկտեմբերի: Խիօս կղզու վրա սաստիկ երկրաշարժ սկսվեցաւ, որի ժամանակ մի քանի տներ քանդվեցան և շատ մարդիկ վնասվեցին: Երկրաշարժը զգալի էր նոյնպէս Սիրիայում, Դարդանէլում, Զմիւռնիայում և Ավալիկում:

ՁԱԳՐԷԲ, 4 հոկտեմբերի: Այսօր, Թագաւորական կօմիսարի և գինուորների գունդերի ներկայութեամբ, զինուորական երաժշտութիւն անելով, ֆինանսական վարչութեան շինութիւնից պոկեցին խորվատական և մադեարական լեզուներով գրված պետական նշանակները, և նրանց տեղ դրին առանց որ և է գրուածքի նշանակներ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 հոկտեմբերի: Սարա Բէկկեր անունով գործակատարուհու գործը, որի սպանութեան մէջ կասկածված լինելով բանտարկված էր նրա տանտէր, փոխատու կասսայի պահող Միրօնօվիչ, անսպասելի կերպով ուրիշ ուղղութիւն ստացաւ: Սեպտեմբերի 9-ին ներկայացաւ քաղաքապետին մի ջահիլ լաւ հանգնված տիկին, որը յայտնեց, թէ ինքն է սպանել Բէկկերին: Այդ տիկինը բանտարկված է:

ՍԻՄԼԱ, 4 հոկտեմբերի: Աֆղանցիների ձեռքով Վօխանի գրաւումը կատարվեցաւ օգոստոսին Աֆղանստանի բարձրագոյն իրաւունքները վերականգնելու նպատակով, որոնք խլվել էին նրանից անգլօ-աֆղանական պատերազմի ժամանակ:

Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 հոկտեմբերի: Ռուսաց մի րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ $23^{23}/_{32}$ պէնս, Համբուրգի վրա 202 պֆ., Փարիզի վրա $249^{1}/_{4}$ սանտիմ: Ոսկի արժէ 8 րուբլ 32 կոպ.: Պետական բանկի տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 97 ր., երկրորդ 93 ր. 62 կ., երրորդ 94 ր. 37 կ., չորրորդ 93 ր. 75 կ., հինգերորդ 94 ր. 25 կոպէկ: Բօրսայի տրամադրութիւնը հանդարտ է:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Թշուառականը. վերջը Աւետարանի կամ խաչին տիրոջ հետը մէջերնին կը բաժանեն:

«Այսպիսիք են, որ բաղում չահս տան տերանց իւրեանց մոլելովն: Իսկ իրենց մարմնոյ վրայ եղած նկարն և միւս ձևերն ու հնարքները աւելի հին և հնդկական կը թուին»: *)

Հիմա համոզվում է պ. Հայկունին, որ Ս. Աստուածամօր վանքում մինչև այսօր հայոց Պլութիաս քրմուհին ուխտաւորների համար գուշակութիւններ է անում: Բայց մենք աւելին կասենք, որի վրա Րաֆֆին ուշադրութիւն չէ դարձրել իր «կայծերի» մէջ: Մեր մի քանի վանքերում դեռ գոյութիւն ունեն, եթէ ոչ հնդկացոց սպիտակ փղերը և եգիպտացոց ա պ ի ս ն ե րը**), բայց դրանց նման ուրիշ սրբազան անասուններ: Ահա ինչ է գրում այդ մասին հայր Սրուանձտեանցը.

«Պարսկահայոց սահմանագլուխը, Վասպուրականի գաւառը, Բաշգալէին մերձ է Ս. Բարդուղիմէոսի վանքը. հոն մ շ տ ն ջ ե ն ա պ է ս կը դրտնուի զոյգ մը ճերմակ գոմէշ արու և էգ. որքան ծնին, որքան մեռնին, միշտ երկու հատ կը մնան. երբ մէկը քանի մը տարի տենդով տանջուի, այն գոմէշներէն մազ մը կը բերեն իրեն, վրան պահելու լինի, մէկէն կառողջանայ ***):

Գալով այն հարցին, որ «կայծերի» տէր Թօդիկը, այդ քահանայ—կախարդը, երևակայական անձնաւորութիւն չէ, այլ նրա նմանները բազմաթիւ են, —այդ մասին մի քանի քաղուածքներ կը բերենք հայր Սրուանձտեանցի «Մանանայից»:

«Հրդու քաղաք կոչուած՝ տասն քահանայ ունին, յորում 80 տուն հայ կայ: Ռընդվան՝ ինն քահանայ, 60 տուն հայ: Այսոնց քահանայք մաւրացկանութեամբ կապրին գեղեր ու քաղաքները շրջելով. հասարակ կարդալէ անգամ աղէտ են. բայց շատերը կ ա խ ա ր դ ո ւ թ ի ւ ն կընեն» (եր. 114):

«Սասնոյ և Մոտգանու քահանայից գործն ալ կ ա խ ա ր դ ո ւ թ ի ւ ն է բատ մեծի մասին: փոխանակ Աւետարանի՝ մէկ մէկ Ա խ տ ա ր ք***) ունին ծոցերնին գիւղէ գիւղ կը շրջին հիւանդաց թուղթ ընելու. ոմանք ալ աղջկանց սիրտը՝ գինք սիրող երիտասարդին դարձնելու, կամ երիտասարդին սիրտը՝ գինքը սիրող աղջկան» (եր. 115—116):

«Այս կողմերը ծառապաշտութիւն և ջրապաշտութիւնը ընդհանուր է Հայոց, Քրդաց և Եզիդաց մէջ»:—«Այս կարգի բաներ շատ կան, բայց մենք չենք կրնար պատմել»: (եր. 117):

Պատմողը վարդապետ է, զգուշանում է...

Այդ բոլորից յետոյ, եթէ պ. Հայկունին չը համոզվի, կարծեմ, «կայծերի» ընթերցողները կը համոզվեն, որ Րաֆֆին ամենևին նպատակ չէ ունեցել, որպէս ասում է պ. Հայկունին, հայոց վանքի և վանականների վրա «ցեխ քսելու», այլ նա, նկարագրելով վանքի մէջ կատարվող հեթանոսական արարողութիւնները, կամեցել է, որ վանքերը սրբվեն այդ «ցեխերից» և քրիստոնէական տաճարների վայելուչ ձև ու կերպարանք ստանան: Բայց պ. Հայկունին ուրիշ կերպով է հասկանում այդ. ահա նրա խօսքերը.

«Այս կամ այն վանահօր կամ աբեղայի կողմից այսպիսի եղեռնագործութիւն ամեն տեղ և ամեն ազգի մէջ եղած է և միշտ կարող է լինել: Բայց թէ այդ բանից խրախուսված՝ մի ամբողջ ազգի դարաւոր սրբութիւնները խեղկատակութեան և եղեռնագործութեան որջեր չինել—դա, պէտք է խոստովանեմ, միմիայն «կայծերի» հեռատես հեղինակը կարող է անել: Եթէ «կայծերը» մի սեսակ փիլիսոփայական, ուսումնական գրուածք լինէր, ինչ ասել կուզի, որ նրա հեղինակը միանգամայն իրաւունք ունէր վանական ամեն տեսակ երևոյթ էլ մանրաքննին հետազօտութեան և խիստ քննադատութեան առնելով՝ վերջ ի վերջոյ այս կամ այն եզրակացութեան հասնել, բայց որովհետև պ. Րաֆֆիի գիրքը որոշ ուղղութեամբ և որոշ տենդենցիայի համար գրուած է, ուստի ես չեմ հասկանում, ընթերցող, թէ հայ «քաղաքական» թերթի «Մշակի» գաղափարների ամենամոլեռանդ քարոզիչը, հայ ազգի համար ինչ շահ և օգուտ է տեսնում, երբ այդ աստիճան դայթակղեցնում և մոլորեցնում է հայ ամբոխին դէպի սրա դարաւոր սրբութիւնները ու սրբավայրերն» հայլն:

Երբ բանը հասնում է կրօնական, եկեղեցական խնդիրներին, պ. Հայկունին իր դատողութիւնների թելը երկարացնում է, այստեղ նա իր մթնոլորտի մէջն է:

Այդ պարոնը, որպէս առհասարակ նրա նմանները, մի տեսակ արդարանալու ձև ունեն: Երբ նրանց ասում ես, թէ մեր ժողովուրդը այս և այն անբարոյական սովորութիւններն ունի, կամ մեր հոգևորականները այս և այն անկարգութիւններն են կատարում,—նրանք միշտ խօսք են գտնում պատասխանելու, ասելով, թէ այդ ամեն ազգի մէջ կայ: Լաւ, մի՞թէ մենք չի՞ պիտի բողոքենք մեր մէջ գտնված գողերի, աւազակների, խաբեբաների դէմ, մտածելով թէ գողեր, աւազակներ, խաբեբաներ ամեն ազգի մէջ գտնվում են: Ո՞ր ազգի մտածող և խելացի մարդիկը չեն բողոքում անբարոյականութեան դէմ: Մի՞թէ խաբեբայ աբեղաների, կախարդ քահանաների վարքի նկարագրութիւնը ի լոյս ածելը նշանակում է մի ամբողջ ազգի դարևոր սրբութիւնները խեղկատակութեան առարկայ դարձնել: Մի՞թէ Բարթողիմէոս առաքելոյ վանքի սպիտակ գոմէշները, Տիրամօր վանքի «ո ւ ր ո ւ կ ն ե ր ն» ու «ը ն կ ա ւ ո ր ն ե ր ը» և Հոգւոց վանքի «դարբնաքարերն» ու «Նուիրական աքաղաղը» ազգային սրբութիւններ են, և նրանց դէմ խօսելը կարող է մեղք համարվել: Ես կարծում եմ, ոչ թէ Րաֆֆին, այլ եթէ Հայաստանեայց եկեղեցու հիմնադիր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը, որը անխնայ ձեռքով խորտակում էր Հին Հայաստանի կուռքերն ու հեթանոսական քրմապետարանները,— եթէ նա ինքը միւսանգամ աշխարհ գալու լինէր, և տեսնէր, որ մեր աբեղաները իրենց շահերի համար դեռ պահպանել են այս և այն վանքում կռապաշտական արարողութիւններ, —անտարակոյս, բոլորին դուրս կանէր, կրկնելով Յիսուս Քրիստոսի խօսքերը. «իմ տունը պէտք է Աստուծոյ տուն կոչվի, իսկ դուք արեցիք աւազակների այր»:

Պ. Հայկունին ասում է, եթէ «կայծերը» լինէր մի փիլիսոփայական կամ ուսումնական գրուածք, նրա հեղինակը իրաւունք ունէր վանական այս և այն երևոյթները խիստ քննադատութեան ենթարկել, բայց քանի որ նա ոչ փիլիսոփայական և ոչ էլ ուսումնական գրուածք է, նրան ներելի չէ վանքերին կամ վանականներին դիպչել: Ամեն մի հարցում պ. կրիտիկոսը ցոյց է տալիս իր խորին տգիտութիւնը: Պարոնը չը գիտէ, որ ժամանակակից վէպի բարձր նշանակութիւնը հէնց նրանումն է, որ վճռում է այն բոլոր հարցերը, ինչ որ փիլիսոփայութիւնն ու ուսումը անզօր են լինում վճռելու: Նրա մէջ քննադատվում են ամեն տեսակ հիմնարկութիւններ, ամեն տեսակ երևոյթներ, ինչ որ ներկայացնում է մեզ կեանքը և մարդկութիւնը: Այդ հիմնարկութիւնների և երևոյթների մէջ բացառութիւն չէ կազմում եկեղեցին իր եկեղեցականներով, վանքը իր վանականներով: Ի՞նչ է «Թափառական հրէան», եթէ ոչ եզուիտների խաբեբայութեան նկարագիրը: Ո՞ր եւրօպական ազգի մէջ չը կայ մի ամբողջ գրականութիւն, որ նուիրված չը լինէր հոգևորականների վարքի նկարագրութիւններին: Իրանց վանքերը և աբեղաները նկարագրում են նրանք ոչ միայն վէպերի մէջ, այլ մինչև անգամ թատրօնական բեմի վրա են դուրս բերում:

Բայց պ. Հայկունու նպատակը ուրիշ է. նա աշխատում է գրգռել հայ ժողովրդի մոլեռանդութիւնը «կայծերի» հեղինակի դէմ, և նրա գրքին վնասել: Մի տեղում չը կարողանալով զսպել իր կրքերը, պարզ ասում է նա.

—«Զարմելի վարդապետներ: Ահա, երևի, ինչի համար «Մշակը» և նրա գաղափարների ամենամոլեռանդ քարոզիչ Րաֆֆիները այդքան ջերմ եռանդով ու ցանկութեամբ հայ եկեղեցու համար րեֆօրմ, վերանորոգութիւն են պահանջում»:

Մի՞թէ վանքը կախարդներից, սրբազան գոմէշներից, նուիրական աքաղաղներից, և սուտ մարգարէութիւններ անող կնիկներից (ընկաւորներից) մաքրելը նշանակում է եկեղեցու մէջ վերանորոգութիւններ կամ րեֆօրմ մացնել: Ուրեմն պ. Հայկունին այդ կռապաշտական արարողութիւնները մեր եկեղեցու էական հիմունքներից մէկն է ընդունում, որ նրանց ոչնչացնելը համարում է եկեղեցու դաւանութիւնները փոփոխել և նրա մէջ վերանորոգութիւններ մացնել: Թող չողոքորդ փարիսեցիները խունկ ծխեն ամեն տեսակ կուռքերի, բայց Յիսուս Քրիստոսի եկեղեցին սուրբ է, և պէտք է միշտ մաքուր մնայ ամեն տեսակ արատներից:

(Կը շարունակվի)

*) «Մանանայ» եր. 126—128:

**) Ապիս եգիպտացոց ամենանշանաւոր աստուածներից մէկն էր. Օզիրիսի ներկայացուցիչը երկրի վրա. դա մի սև եզն էր, և ճակատի վրա պէտք է ունենար սպիտակ քառանկիւնի բիծ:

***) «Մանանայ» եր. 107—108:

***) Ախտարք աստղահմայութեան կախարդական գիրք է:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մի հայ պատանի ցանկանում է մի ընտանիքում բնակարան և սնունդ ստանալ, որի փոխարէն որոշեալ ժամերում նա կը պարապի տան երեխաների հետ հայոց և ռուսաց լեզուներով, այլ և զանազան առարկաներով: Հասցէն կարելի է իմանալ „Մշակի“ խմբագրատանը: 6—10

ԲԷՅՕԼԴԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԸ, Միխայլօվսկի փողոցի վրա, տուն Գուրգէնբէկօվի № 81, շարունակ ընդունում է աշակերտներին: 8—10 (1)

ԵՐԿԱԹԷ

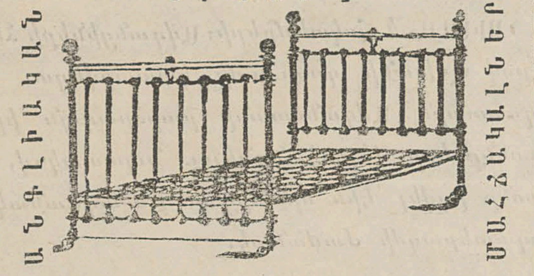

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ

Մի հոգու համար 8 ռուբլուց, երկու հոգու համար 14 ր., մահճներ ծովային խոտով լցված 6—9 ր. ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ: Նոյն տեղը մեծ քանակութեամբ ԱՄԱՆՆԵՐ, դանակներ պատառաքաղներ և երկաթէ ԳՐԻՉՆԵՐ, կողպէքներ, թերիվ, տղամարդկերանց և կանանց ԹԱՄԲԵՐ, մատուցարաններ, ԿԼԷՕՆԿԱ, ռէվօլվերներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ալբօմներ, կոնֆեկտներ, ԹԷՅ 1-ին հունձի և այլն 25% աւելի լաւ և էժան քան թէ ուրիշ տեղ: 96—100

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ տեղափոխվեց իր առաջվայ բնակարանից Սերգիեվսկայա փողոցի վրա, Միրզօեվի տանը: Այնտեղ առնում են մանկական գրքեր և ամսագիրներ: 2—4 (1)

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ հետևեալ ԿԱՅՔԵՐԸ Դէյամվիտեընի Ստատսկի Սօվետնիկ ՄԵԼԻՔ—ԱՂԱՄԱԼԵԱՆՑԻ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ: ա) Տունը, որի մէջ ինքն Աղամալեանն է կենում, նրան կից այգիով, բ) տունը, որի մէջ գետեղված է կազնաչէյստվօն, գ) Դալմիի արուարձանում գտնվող այգին:

Հարցնել ԳՆԵՐԻ մասին իրան կալուածատիրոջ: 2—5

ԳԼՕԲՈՒՍԻ ԳՐԻՉՆԵՐ

Որոնցով կարելի է գրել ամենալոյնտ թղթի վրա:

Միակ գործակալ ԼԻԱԿԱՆ Խ տեղը կան ամեն րի համար մեծ ԳՐԻՉՆԵՐ էժան քան թէ նոյնպէս ԹԱՆԱՔ, ներ, դմուռ, ՄԱ րիչներ, պենալներ, ծխախոտի ՆԵՐ, ածելիք, ս ներ, ԲԱԶԿԱԹՈՌ-րարկու կախելու ՏԻՆԵՐ, անոտներ,

ւութիւն ԱՆԳԱՆՈՒԹ: Նոյն տեսակ ձեռագրեքանակութեամբ ամեն ձևի 25% ուրիշ տեղ: կան թուղթ, ահարակՏԻՏՆԵՐ, քարեգԳՐՉԱԿՈԹ, քսակամաններ, ՄԿՐԱՏրոցներ, խալիչաՄԱՀՃԱԿԱԼ, վէհամար իրեր, ԳՕՄԱՏՈՒՑԱՐԱՆՆԵՐ,

բրիտանական մետալից իրեր, ԼԱՊՏԵՐՆԵՐ, գգալներ, ԲԱԺԱԿՆԵՐ, ջրամաններ, երես լուանալու ամաններ, Ֆիլտրա, կրանշվոցներ, այգու մկրատներ, չորի չչեօտկագլուխ, երկաթէ թելերից, ձիու համար: Մակենտօշներ: Բժշկական թուղթ վատերկլօզետի համար և այլն և այլն:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹ: 52—100

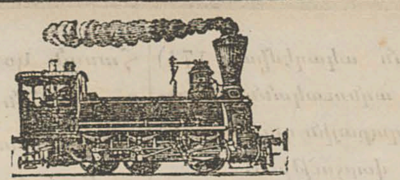

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԳՆԱՑՔՆԵՐ

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՆԵՐԻ ԳՆԱՑՔՆԵՐ ԲԱԹՈՒՄԻ ԵՒ ԲԱԳՈՒԻ ՄԷՋ

Կայարան	Գալիս է	Գնում է	Կայարան	Գալիս է	Գնում է
	ժամ. րոպէ.	ժամ. րոպէ.		ժամ. րոպէ.	ժամ. րոպէ.
Բաթում . .	—	8— „ առ.	Բագու . . .	—	10—23 առ.
Սամտրեդի .	12— 2	12—18	Գանձակ . .	12—20	12—48 գիշ.
Րիօն . . .	1— 9	1—22	Թիֆլիս . .	7—49	8—31 առ.
Սուրամ . .	6— 8	6—11 երեկ.	Գօրի . . .	10—56	11— „
Միխայլօվօ .	6—23	6—33	Միխայլօվօ .	12—26	12—46
Գօրի . . .	7—53	8— 2	Սուրամ . .	12—58	1— 1
Թիֆլիս . .	10—25	11—11	Րիօն . . .	5—54	6— 9 երեկ.
Գանձակ . .	6—20	6—39 առ.	Սամտրեդի .	7— „	7—20
Բագու . . .	8— 8 երեկ.	—	Բաթում . .	11—21 երեկ.	—

ԽԱՌՆ ԳՆԱՑՔՆԵՐ ԹԻՖԼԻՍԻ և ՍՈՒՐԱՄԻ ՄԷՋ

Կայարան	Գալիս է	Գնում է	Կայարան	Գալիս է	Գնում է
	ժամ. րոպէ	ժամ. րոպէ		ժամ. րոպէ	ժամ. րոպէ
Սուրամ . .	—	1—38 գիշեր	Թիֆլիս . .	—	3—11
Միխայլօվօ .	1—50	2— 5	Գօրի . . .	6—30 երեկ.	6—41
Գօրի . . .	4— 6	4—30	Միխայլօվօ .	8—41	8—56
Թիֆլիս . .	8—առաւ.	—	Սուրամ . .	9— 8 երեկ.	—

ԽԱՌՆ ԳՆԱՑՔՆԵՐ ՍԱՄՏՐԵԴԻԻ և ՓՕԹԻԻ ՄԷՋ

Կայարան	Գալիս է	Գնում է	Կայարան	Գալիս է	Գնում է
	ժամ. րոպէ	ժամ. րոպէ		ժամ. րոպէ	ժամ. րոպէ
Փօթի . . .	—	8—45 առ.	Սամտրեդի .	—	7—30 երեկ.
Սամտրեդի .	11—39 առ.	—	Փօթի . . .	10—24 երեկ.	—

Վերականգնեցնող ՄԱԿ-ՄԱՍՏԵՐ, մազերը ամրացնող և նրանց ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ վերադարձնող: Գինը 2 ր. շիշը, ՓՈՍՏԱՅՈՎ ուղարկված 2 ր. 49 կոպ. ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ խանութի մէջ

Մի և նոյն տեղը ԽԻՆԱՅԻ ԻՒՂ, մազերը ամրացնելու համար, 1 ր. ամանը և վրձին գլխացաւի դէմ, ՏՈՒԱԼԷՏ Ի ՍԱՊՈՆ և հոտաւէտ ջրեր և այլն: 54—100

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՏՈՒՆ ՄԱՆԻ
ԲԱԹՈՒՄ, ՏՈՒՆ ԹԱՅԻՐՕՎԻ

Մեծ քանակութեամբ ապրանքների պահեստ և վաճառատուն, ուր գտնվում են մեծ քանակութեամբ ամեն տեսակ կօշիկներ-ոտնամաններ, գուլպա-չուլքեր, հովանոցներ-զոնտիկներ, հագուստներ տղամարդի և կանանց, աղլուխներ-բաղդադիք կովկասի ձաշակով, շալիկներ, ժամացոյցեր, ոսկէ և արծաթէ: Ամեն տեսակ ապխտակեղէններ (չուշեղէն), որպէս են սաքաններ, վազեր և այլն: Նոյնպէս և դանակներ, պատառաքաղներ, գդալներ Ֆրաժի ֆաբրիկից և հասարակ տեսակներից, կոճակներ, քաթանեղէն, դըլխարկներ և այլն և այլն ամեն ապրանքից գտնվում են մեծ քանակութեամբ շատ տեսակներով: Ծախվում են ֆաբրիկի գնով և առանց աւելցուկի (безъ-запроса): Ընդունում է պատուէրներ օտար քաղաքներից ամեն տեսակ ապրանքների:

Հասցէն БАТУМЪ, Мани, д. Таирова. ՄԱՆԻ

„ԱՂԲԻՒՐ“

Լոյս տեսաւ № 8 և 9

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Սուտ հիւանդ (ձշգրիտ անցք). . . . . Սրինգ
Մշակ. . . . . Րաֆֆի.
Որբը յիշատակարանից. . . . . Օր. Միհրուհի.
Տերևների անկումը (բանաստեղծութիւն). . . . . Ե. Մ.
Փայտաշէն խրճթից—Սպիտակ տունը (IX, X և XI գլ.)-փոխադրութիւն. . . . . Ն. Տ.-Աւետիք.
Աշնան տերևներ: (բանաստեղծութիւն). . . . . Կ. Կ. Մ. Շահ.

ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օգտաւէտ հնարողները (ռուսերէնից). . . . . Մ. Փամփուխչ.

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Հարուստներն ու աղքատները.
Փականագործ պրինց.

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Մանկական խաղ. Քարաբօ . . . . ՄԵԼԻՔ
Հանելուկներ 3 հատ.
Շուտասելուկ.
Րէբուս.
Ի. Ս. Տուրգէնեվ:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պ. Րաֆֆիի քսան և հինգամեայ գործունէութեան առիթով: „Նոր Դար“: „Վարժարան“: Նոր գրքերից և ամսագիր: „Աղբիւրի“ առաջին պրեմիան:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

Մ. Ն. ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ՊԱՀԵՍՏ

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՄԱՆՐԱԾԱԽ

ԱՐՄԵԱՆՍԿԻ ԲԱԶԱՐ, ԿԱՏՕԼԻՉԵՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑԻ ԱՆԿԻՒՆ, ՏՈՒՆ № 13

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԿԱՐԱՍԻՔ, զանազան աթոռներ 35 ռուբլուց դիւժինը, բազկաթոռներ 6 ր., դիվաններ 12—25 ր., կաչելի, մանկական աթոռներ և այլն: ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ, ճանապարհի մահճակալներ, պահարաններ, ծալվող սամօվարներ: Ջեմօդաններ 2 ր. 75 կ.—26 ր., սակվօյաժ ձեռքի և ուսից կախելու, ճանապարհի սումկաներ, ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ԱՐԿՂԵՐ 5 ր. 50 կ.—30 ր.:

Սամօվարներ, խոհանոցի պղնձէ ամաններ, կօֆէյնիկ, թէյամաններ, ութոներ և աղալու գործիք, գերմանական էմալով ամաններ, ԵՐԵՍ ԼՈՒԱՆԱԼՈՒ ՄԱՐՄԱՐԻՕՆԻ ամաններ 40 ր., երես լուանալու պղնձէ և ժեստի ամաններ:

ՊԱՏԻ ՀԱՅԵԼԻՆԵՐ 9 ր., տուալէտի հայելիներ 2 ր. 40 կ.—13 ր., զանազան մետալների մոմակալներ 1 ր.—15 ր., սեղանի գդալներ 4 ր. 50 կ. և թանգ, թէյի գդալներ Ֆրաժէի, մելխիօրի, լինհական և բրիտանական արծաթից աւելի էժան, քան թէ ուրիշ տեղ, դանակներ, պատառաքաղեր 2 ր.—26 ր.:

ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ ԿՕՇԻԿՆԵՐ կանանց և մարդկերանց, հովանոցներ կանանց և մարդկերանց, ռուսական և անգլիական պողպատէ և երկաթէ դանակներ, յայտնի գործարաններից, 10,000 հատ անգլիական և գերմանական կողպէքներ 10 կ. և աւելի:

ՌԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ զանազան տեսակի 3 ր. 50 կ.—35 ր., պատրոններ ռէվօլվերների համար, հրացան 6 ր. և աւելի, զանազան վեշալկաներ, կչիռքներ: Անգլիական և ամերիկական կլէօնկա 50 կ.—2 ր. արշինը:

Նշտապէս ունեմ 10,000 Ֆ. ԹԷՅ Պօպօվ եղբայրների, կաֆէ ՄԻԽԵԼՍՕՆԻ, թէյի համար խմորեղէն Էյնեմի, ՐԷՅՆԳԱՐԴԻ սիգարներ, հոտաւէտ ջուր (Օդըկօլօն) ծխվող փոշիք, պուդրա, գլիցերինի սապօն և այլն, աւելի էժան քան թէ ուրիշ տեղ:

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ գալանտերէյի զանազան ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ, ծխախոտի արկղ, դրամարկղ, քսակներ, սանդրներ, շապիկներ, լայկի ձեռնոցներ կանանց, զինուորական զամշի ձեռնոցներ, գարուս, թելեր, բրօնզի և մարմարիօնի թանաքամաններ, մխրամաններ, գրիչներ, մատիտներ, գրչակոթեր, սուրգուչ, փոստի թուղթ, ծրարներ և այլն:

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ խցաններ (պրօբկա) հանքային ջրերի, գարեջրի, գինու և գեղատան ապրանքների համար, նոյնպէս և ուրիշ առարկաներ:

Վերև յիշված բոլոր առարկաները ունեմ մեծ քանակութեամբ և ստանում եմ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ և ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ գործարաններից անմիջապէս:

Առևտրականներին զիջումն և առանձին պայմաններ:

Օտարաքաղաքացիք կարող են գրել. Тифлисъ. М. Н. ТЕРЪ-НИКОГОСОВУ.

54—100

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 5 Октября 1883 года. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час., Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.